Ціна 10 центів.

СВОБОДА — недільне видання

SVOBODA — SUNDAY EDITION

Ч. 35. (285). Рік LX. 26. Жовтня 1952. — October 26, 1952. No. 35. (285). Volume LX.

Р. Личаківський

ПРИЯЗНЬ

(Оповідання)

Блакитно-жовті прапорці, що на линві рвуться назад до міста, туди ж вип'ялося дугою біле полотнище з чорним написом „Старт".

— Важкувато буде, Юрку. Просто в вічі дме, — сказав хтось з гурту.

— Еге ж, — підтвердив Юрко, хоч і не чув, що було сказано. Він уже давно помітив серед глядачів Марію і тепер думав тільки про одне: підійде вона до нього чи ні?

Але, коли Маріїна біла намітка вигринула біля нього, то це чомусь вийшло несподівано, дарма що її появи він так нетерпляче чекав. Проте Юрко зумів приховати своє хвилювання (люди ж довкола!), і його „добридень, Маріє" прозвучало майже спокійно. Та враз він спохмурнів: з її прищулених очей війнуло на нього знайомим уже холодком.

— Тільки поглузувати прийшла, — подумав з гіркістю.

І справді:

— Заломить тебе сьогодні Максим, ой заломить!

(... А ще ж учора, коли проводив її додому, ці очі не шмагали його холодом, а ще ж учора вони теплою ласкою світилися...).

— Ну, це ще невідомо, хто кого, — кинув він похмуро і мимохіть глянув туди, де над гуртом змагунів видно було усміхнене обличчя русявого велетня... Максим! Їхні погляди схристилися на мить, як леза шабель, та враз відскочили й розбіглись.

— Усміхається, неначе до фотоапарату. Задавака! — прошипів злісно Юрко. А в грудях знову піднялася важка хвиля ненависти до ворога та вдарила кров'ю в обличчя.

— Бережись, на тебе ж дивляться звідусіль, — долинув звідкілясь здалеку Маріїн шепіт, і Юрко мерщій схилився, щоб ще раз перевірити в'язання своїх спортових капців.

Так, це правда: на нього дивляться. На нього й на Максима. Усім бо відомо, що сьогоднішній тереновий біг — це, власне, змагання між Юрком і Максимом. Перше і друге місце їхнє. Інші ж змагуни мусітимуть задовольнитися дальшими місцями, бо нема серед них нікого, хто міг би мірятися з цими двома. А всезнаюче жіноцтво поширювало секретну інформацію, що сьогодні Юрко й Максим змагатимуться не за перше місце у спорті, а за... Марію. Чоловіки ремствували; досадно було, що „вража дівка водить за носи таких молодців". Але ремствування ці, мабуть, нещирі були. Бо глянувши тільки на Марію, кожен був би рад, щоб і його оця „вража дівка" хоч трохи „поводила за носа".

Коли Юрко підвівся, на обличчі в нього була приклеєна та ж сама „фотографічна" усмішка, що й у Максима. Але Марії вже немає коло нього. Вона ж уже біля Максима ластівкою в'ється. Ось пестливим рухом поправляє йому на грудях тканинку із змаговим числом, у вічі заглядає, усміхається. Але не забуває й на Юрка зиркнути інколи з-за плеча — кортить, мабуть, знати, чи бачить він її. А він, звичайно, бачить; ще б пак, очей же не зводить з них обох. Та Марії не довелося довго бавитися в цю гру, бо ось від столика головного судді залунав раптом пронизливий свисток, і чийсь здоровенний басище прогримів із гучномовця:

— Увага, увага! Змагуни на старт!

*

Ліс ущух, і зелені дерева мовчки біжать назустріч змагунам та мерщій уступають їм з дороги обабіч широкої лісової галявини.

По той бік лісу траса змагань пнеться піскуватою доріжкою вгору. Досягаючи вершка узбіччя, Юрко на бігу оглянувся. Далеко внизу виринали із узлісся перші постатті змагунів.

— От злидні! А ще й у змагуни пруться, — підсміхнувся Юрко. Але усмішка його гасне, коли, опинившись нагорі, він знову бачить далеко перед собою Максима.

Двоє дівчат — перший контрольний пункт — сидять на придорожньому камені. Одна схиляється над нотатником, записуючи Юркове змагове число, а друга в цю мить крадькома посилає Юркові рукою поцілунок. Але Юрко навіть кивком голови не відповідає на ці залицяння. Йому ніколи. Тож ображена дівчина гукає йому навздогін:

— Гляди, Юрку, щоб Максима по дорозі не загубив!

І вони обидві ще довго регочуться йому вслід.

Дівоче глузування боляче стьобає Юрка: знову Максим! Ось він, отой триклятий Максим! На ясному тлі неба чітко викреслюється його струнка постать. Засмаглі ноги працюють, неначе руші льокомотиви: такий самий досконало точний, такий же нестримний їхній рух уперед. Юрка беруть завидки:

— І не оглянеться навіть! Мабуть, не боїться, що здожену. Ах, ти ж чорт...

У цей момент Максим оглядається.

— Не витримав характеру, — зрадів Юрко і придав ногам бігу. Проте радість його була недовга: супротивник оглянувся ще раз та придав і собі швидкости.

Розпалився завзятий двобій...

Юрко відчуває, що вислід змагань вирішиться отут, на цій доріжці, а не там, біля мети. Тож він напружує всі свої сили.

Швидше тікає з-під ніг доріжка, скоріше наближаються зустрічні дерева, з хвилину триває запекла боротьба. Проте відстань між обома змагунами залишається незмінна, неначе б у кожного з них сидів за спиною невидний погонич із цупкими віжками в руках.

... Спроквола в Юрка виростає почуття, що йому не сила наблизитися до Максима. Ідка зневіра починає просочуватись у груди, висмоктує завзяття, важкого олива у м'язи наливає.

Спочатку незначно, а дедалі помітніше зростає відстань між супротивниками. Ще кілька розпачливих — раз-у-раз слабкіших — зривів, і Юрко знемагає. Гупає у висках кров, неслухняні ноги плутаються в піскуватому ґрунті. Юрко вже тільки механічно рухається слідком за Максимом.

— Не здожену, — думає він — а ще, чого доброго, і друге місце мені з-під носа заберуть, бож сили в мене вже нема.

Але, на диво, він сприймає цю думку з якоюсь тупою байбужістю. Одне тільки почуття клекотить у нього з невгавною силою і давить за горло: ненависть до непереможного ворога.

Раптом... що це?

Біля невеличкого гайка траса змагань відколювалася від доріжки й вела лагідним схилом ліворуч, щоб, минувши ліс, повернутися до свого початкового пункту. Але, замість бігти цією трасою, Максим побіг далі доріжкою. Від несподіванки Юрко аж зупинився.

— Поплутав трасу, — блиснув неймовірний здогад, і вже нестримна радість захоплює Юрка, а розбурхана уява гарячково малює чарівні картини:

... Біла стрічка мети! Яка ж вона неможливо близька! І ось він, Юрко, розриває її грудьми. Нарешті! Скільки вигуків, оплесків, скільки ж довкола втішних схвильованих облич! А там... назустріч тихою ласкою чиїсь очі... Марія!

*

Стовп куряви з розмахом накидається на Юрка, штовхає в груди, очі сліпить, усією силою старається зупинити його від цього нерозважного вчинку.

Але Юрко не зважає. Де не ділася зневіра, де не взялася нова сила! Він поглинає простір з такою легкістю, нібито за ним і не було вже кількох кілометрів важкої траси.

Максим оглядається тепер частіше, і рухи в нього вже не ті впевнено-розмірені.

— Не втечеш, — усміхається Юрко — тепер уже, напевно, не втечеш.

Віддаль між ними швидко зменшується. Ось іще кілька кроків, ось уже над своїм лівим плечем Юрко бачить викривлене зусиллям Максимове обличчя, врешті й воно щезає. Юрко біжить іще кілька кроків, нараз круто обертається й загороджує Максимові дорогу:

— Стій!

Максим зупиняється. Його ясні очі тепер потемніли від гніву, а долоні стискаються у здоровенні кулаки. Він хрипить люто:

— З дороги!

— Ти трасу поплутав, — відповідає Юрко і пояснює, кудою слід було бігти. Максим слухає уважно, а погляд його гострий, допитливий.

— А чому ж ти за мною побіг? — питає він урешті (а в очах ще й далі недовір'я).

Тут уже Юрко розгубився. Справді бо: він і сам собі не вмів би з'ясувати, що таке скоїлось з ним там біля гайка, і що пхнуло його услід за Максимом. Він бурмоче щось недоладне і вмовкає.

Вони стоять мовчки один проти одного і дивляться один одному в вічі. Вкінці Юрко перебиває мовчанку:

— Вертаймося, Максиме! Нам треба кінчати змагання, хоч перші й не будемо, бо ті вже нас випередили.

І він показує на далекий гайок, за яким саме зникає група змагунів.

Максим довго не відповідає.

— Так, перші не будемо, — мовить він урешті задумливо. — Але мені здається, що в цих змаганнях ми здобули щось більше, як перше місце. Правда, Юрку?

Замість відповіді Юрко рвучко простягає йому руку.

*

Вони біжать поруч, узявшися за руки, і тиск їхніх долонь міцний, як міцною буває приязнь чоловіків.

А їм на привітання радісно шелестять блакитно-жовті прапорці і помахує біле полотнище з чорним написом „Мета".

Ігор Качуровський

***

Нестримний гін сліпучих фар,
Реклям тремтіння кольорове.
І тихе сяєво любови —
Твоїх очей вечірній чар.
Обличчя строге і прекрасне
І сукні горної єдваб.
Невже він зникне, твій принаб?
Майне, війне, без сліду згасне?
Життя вирує і шумить...
Вогні блакитні і червоні,
І все летить в невпинній гоні,
І все триває — тільки мить.
І, може, зустріч ця — остання,
Твоя любов померхне теж.
Але в безумнім проминанні
Для мене ти не проминеш.
Підвладний силі непоборній,
Навіки відданий тобі,
Я все шукатиму в юрбі
Самотню жінку в сукні горній.

Микола Кокольський

МАНЯВСЬКИЙ СКИТ

Кому ж не знана Підгірська країна,
Где понад рівень Бескид ся спинає,
Где крута Клива і Попадя синя
З боків норами дві річки пускає?

„Скит Манявський" А. Могильницького

Між бескидськими горами, що відокремлюють одну від одної дві річки-близнючки, дві Бистриці — Солотвинську і Надвірнянську, серед вічної зелені шумливих ялиць, оподалік від людських осель, від їхньої повсякденної зам'ятні . . .

Думка зайти туди, поклонитися святим руїнам виникла в мене ще на шкільній лавці, коли ми читали поему А. Могильницького про цю старовинну святиню, що тепер лежала в руїнах. Молоду уяву розбурхали особливо дві небуденні події, зв'язані з існуванням цього храму. Перша трагічно-сумна, як доля цієї обителі, як доля цієї землі. Це похорон колишнього гетьмана України Івана Виговського, що впав в місті Корсуні, розстріляний польськими кулями. Печальна гетьманова дружина перевезла скривавлене тіло в далеку галицьку землю та поклала його в тихе скитське підземелля на вічний сон. А друга радісна, велична, що підносить духа на піднебесні висоти. Це мистецтво, що цвіло в манастирських мурах. („Скитський іконостас — це вершок українського мистецтва, мабуть, нема йому рівного на всьому просторі українських земель," — гр. Войтіх Дідушицький).

Довго довелося ждати здійснення мого заміру. Чотирилітня, світова війна та її епілог на українських степах загородили мандрівницькі шляхи. Розбурханий Арес збирав тверду данину з нашої землі. Та мандрівницький дух не погас навіть під подувом воєнного страхіття. Тож тільки-но спопеліли останні пожарини на побоєвищах, тільки-но замовкли жерла гармат та цівки рушниць, давня мрія зайнялася яскравим полум'ям. І повела вона у зелений Бескид нашу сердечну трійку, мене, мою дружину і нашого друга о. Д. П., гуцула з Маняви, що виростав у тіні скитських руїн.

Станиславів — столиця Підгір'я, Богородчани — напівзруйноване повітове містечко, що в своїй церковці колись примістило славний манявський іконостас, нічліг на гостиннім приходстві, Солотвина — дрібне містечко над химерною Бистрицею і Манява — просторе, гуцульське село, що розсілося здовж сріблистоясної річки Манявки. По той бік річки зелені, гірські хребти розходяться в одному місці на боки та обрамовують невеличку, подовгасту закутину, ціль нашої мандрівки. Довкруги видолинка біліють ще добре збережені рештки колишніх мурів давньої, манастирської оселі. Понад мури з долішнього боку видолинка зводиться поверхова башта — дзвіниця. Крізь неї вела колись в'їздова брама на манастирське подвір'я. Тепер замість неї широке провалля в мурі. В горішньому кінці розсипаються ледве помітні рештки другої башти. Праворуч поза муром ярок, а в ньому невеличкий, бистрий потік. Розбивається об каміння криштальночиста вода, шумить-виспівує свою відвічну мелодію.

Входимо до середини. Мури святині давно вже розсипалися в груз, що вріс у землю. Тільки де-не-де стирчить він своїми гострими ребрами з-під зеленого покрову оксамитних мохів, широких віял кущів папороті та лапатих листків ластовиного зілля. В горішньому кінці невеличкий залізний хрест, мабуть, із колишньої бані, заткнутий прямо в груз, відзначує місце, де колись ченці-священослужителі при престолі стояли, службу Богові служили. Наш зір зупиняється на мурах дзвіниці. В розколині понад брамою зелена яличка з мертвим каменем змагається. А на вищому поверсі, на ясній білі стін, цвітуть лагідні, пастелевостоновані фрески, образи святих. Уперто протиставляться всякій силі, що більш як півтори сотні літ намагається стерти їх. Так, як господар цієї землі, що цілими століттями бореться з ворожими силами і не здається.

Це тільки й лишилося з старовинної святині. Тієї святині, що славилася на все широке Підгір'я, на ввесь Бескид. Адже це тут, у тихій, манастирській келії, скромний чернець, незрівнянний мистець палети (палітри) Иов Кондзелевич, напаханий пахощами рідної землі, воскресив святі постаті, що прикрасили цю святиню і всю Україну. І це тут, у манастирських підземеллях року Божого 1664, поклали на вічний сон трагічну постать української історії — гетьмана Івана Виговського. І тільки. В полум'ї пожеж, що в них згоряла українська земля, спопеліло чимало її минулого. Ось так спопеліло і минуле цієї обителі. Хто це і коли у свої мандрівці бескидськими плаями, зупинився в цій закутині? Хто це й коли зносив сюди каміння та клав оборонні мури й башти, мурував святиню? Хто це й коли наставляв тут свої груди для оборони рідної землі? Ні одного свідка, жодної записки. Навіть легенди немає. Тільки мертві руїни. Та ні! Є одна безсумнівна дата в історії цієї святині — рік 1785-ий, дата смерти скита, коли цісарський наказ замкнув його брами назавжди.

Мистецький іконостас із цієї святині, по деякій мандрівці знайшов пристановище в львівському Національному Музеї. Богослужбові книги й церковні ризи потонули серед добрих людей, та й дотлівають десь у мрячних церковних закамарках. І руїни, що розсипаються та вростають в землю. Це все з давньої слави. Та це царство манастирського підземелля. Десь там, під зеленою паполомою, глибоко під землею, тліють благородні кості священослужителів, ктиторів і доброчинців храму, а серед них, на почесному місці, лицар у гетьманській киреї, колишній господар цієї землі, спадкоємець важкої Богданової спадщини, хоробрий витязь з-під Конотопу гетьман Іван Виговський. Прямолінійний, твердий характер і світлий ум, який знав, куди прямує. Його політичний ідеал — наш ідеал, „вольний, нікому не підданий народ".

Виговський бачив ясно, що найбільша небезпека для державної самостійности України грозить зі сходу, від ненаситної і підступної Московії. І тому він вирішив твердо і невідкличио цього ворога поконати. І доконав цього на конотопських полях, де лягли тисячі москвинів від козацької шаблі. Триста років української історії, триста років московської неволі свідчать яскраво про те, яку рацію мав переможець під Конотопом. Зокрема свідчать про це три десятки останніх років, що червоніють від невинної української крови, що її виточив з українського народу дикий варвар із Сходу.

Благородні задуми гетьмана звели нівець не вороги, а таки свої рідні. Знищили їх шанолюбні Пушкарі, короткозорі Безпалі, буйні Сірки, що далі власного носа не бачили, та в цей важкий час точили українську кров у страшній, братовбивчій боротьбі. Стара українська отаманщина. Кулі польського полковника Маховського, що закінчили життєвий шлях гетьмана, — це був уже трагічний епілог серед цього „вавилонського замішання" на рідних землях, епілог, запечатаний, кров'ю, що все своє життя горіла любов'ю до рідної землі.

Тліють у манастирських підземеллях благородні козацькі кості і тліє в повсякденній турботі пам'ять про колишні, великі події, про криваву боротьбу за долю господаря цієї землі. Тепер сини її далі в наймах, зрізують ялиці в бескидських зворах, звозять їх у долину до річки дорогою, втоптаною через середину святої обителі, та й погейкують понад тлінними останками прадідів у підземеллях. У тому місці, де колись, на сизих хвилях кадильного диму підносились сердечні зідхання розмоленого люду . . .

Тихо шумлять бескидські ялиці, щебече пташина на розваленім мурі і дзюрчить манастирський потік — відвічна мелодія рідної землі тепер, і в сиву дажбожу давнину, і в часи роздзвоненої манастирської тиші, і в далекім, замрiянім майбутнім. І немає сили, яка задушила б цю мелодію, яка поконала б та зруйнувала життьову міць цієї землі. Вона непоборна. Рідна руїна для неї — не смерть, а цілюще джерело, з якого відроджується рідна земля в новій красі.

В АРХИПЕНКА

Трохи страшно було йти до нього. Близько ста виставок його творів по столицях земної кулі, починаючи з 1910 року і до наших днів. Понад сто наукових, музейних та артистичних установ, де він читав свої лекції про мистецтво. Твори його — в трицятьох музеях, університетських колекціях, а сотні — в приватних колекціях. П'ять монографій про нього різними мовами та багато періодичних видань, присвячених його мистецтву. Він член жюрі різних конкурентів при музеях та академіях. Напевно, цей світової слави майстер недоступний. І тільки непереможний потяг до екскурсій примушує мене постукати до дверей його „школи творчого мистецтва".

Та диво! Архипенко зустрічає жестом давнього знайомого й ніякої дистанції не ставить між своєю прославленою особою та невідомим відвідувачем. Трохи захмарене думне чоло його розглажується, коли він пояснює, над чим тепер працює. Це декоративна панеля для інтер'єру одного модерного приватного дому в Чікаґо. Їх має бути дві, з пластику, виробляються вони електричним різцем. Тут же стоїть і динамо-машина. Сучасність принесла мистцеві новий матеріял — пластик, що дає можливість залучити до мистецьких компонентів світло. Темний неосвітлений, сяючий освітлений і малюнок невиповненого скульптурою простору творить ту гру ліній та вимірів, над якою безнастанно працює уява майстра.

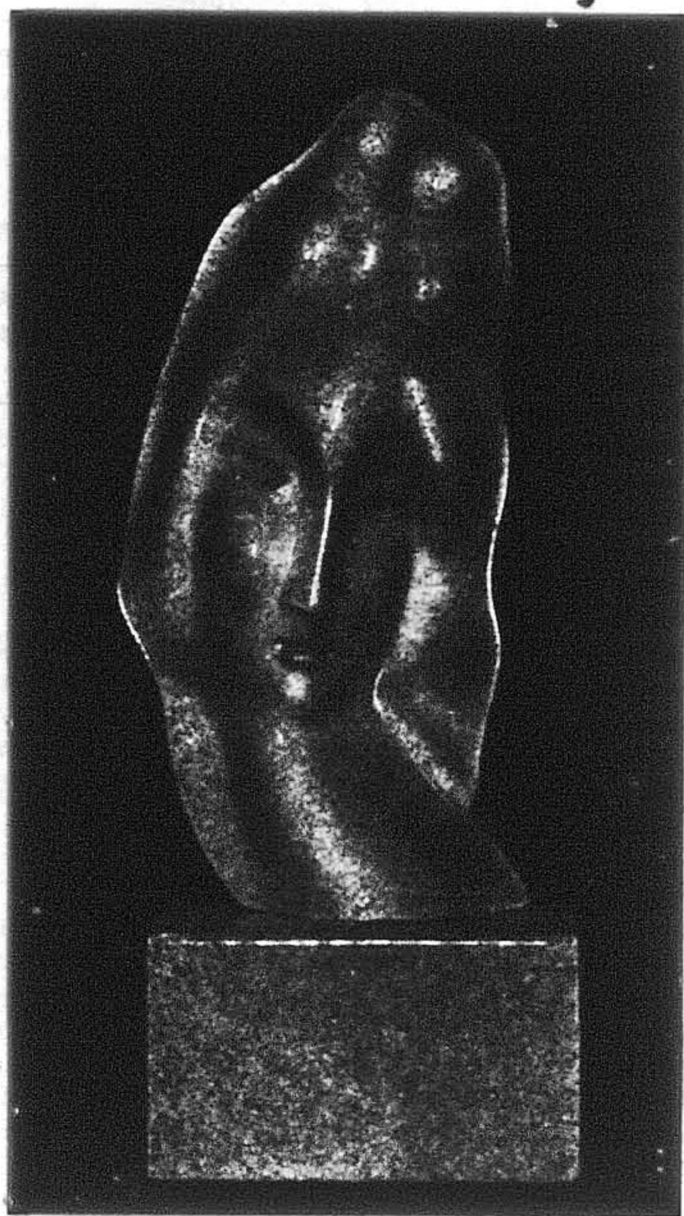
Для кращого зрозуміння маестро демонструє дві таких викінчених скульптури, — на чорному екрані, при згашенім світлі, і з світлом, що струмує через твір. Справді, химерне сплетіння світляного німбу навколо темного пластику та порожнечі поміж сплетінням навіває непереживані досі асоціяції естетичного. Це й є те, чого добивався майстер: щоб на базі відомих і звичних асоціяцій побудувати нові естетичні вартості.

Яке ужиткове значення має ця фіґура? Ніякого. Це чиста естетика, поза часом і простором. Люди звикли підходити утилітарно до мистецького твору.

— „Через те, може, що нема в мене фотографування дійсности (іронічно додає Архипенко), українці мене не розуміють. Українці не хочуть дивитися вперед, а живуть тим, що світ перейшов уже сто років тому. Ось це (показує рукою по стінах, заповнених фотографіями різних скульптур), — це роботи моїх учнів і послідовників. Але серед них нема жадного українця. Не цікавляться".

Факт разючий і промовистий. Як же, все таки, так, — український майстер знайшов велику батьківщину, всесвіт, а втратив зв'язок із своїм коренем, який породив його. Чи не правильніше було б сказати, що ні українці не знають Архипенка, його праць та творчих принципів, ні Архипенко не досить ознайомлений із досягненнями української думки, із спалахом українських талантів часів відродження, із творчими ідеалами, які не дивилися назад, але так само шукали шляхів розвитку в майбутнє. І коли б така зустріч взаємопорозуміння сталася, то не було б у нашого майстра, що формує смаки американського світу, терпко-іронічної, ба й гіркої ґбанки біля уст при згадці про земляків-українців. Та простота, з якою прийняв мене Архипенко, каже, що сам він бажає такої зустрічі і, мабуть, чекає, щоб молодша ґенерація прийшла до нього, а не він шукав її. Побільше б таких зустрічів, виставок його творів, лекцій (як торішня в літературно-мистецькому клюбові, де, до речі, набилося повно слухачів). Коли американський студент має що почути від Архипенка протягом цілого курсу лекцій, то й нам, землякам, може, щось би перепало з тих цінностей, які несе український майстер у світ.

Архипенко хотів би ще показати свої картини, але вони вже запаковані до висилання на виставку у Південній Америці. Як Арґентіна, Бразилія й Ґватемаля будуть бачити цю виставку, то чого й нам її не побачити в Нью-Йорку? Адже ж кожний модерний американський дім вважає за потрібне прикрасити свій інтер'єр творами у дусі „архіпентури". Монументи його височіють у парках та на вулицях Америки. Чому ж і нам, бодай думкою, не по-

О. Архипенко. Голова. (Срібло).

мандрувати по вулицях майбутнього Києва, міста, де народився й де розпочав свої перші творчі спроби Архипенко, та не побачити уявою на зелених вулицях і кучерявих горах нашої столиці виповнених світлом монументів Архипенка, творця нових естетичних законів?

Д. Г.

В. СОСЮРА НЕ „ВИПРАВИВСЯ" В ДОНБАСІ

В київській „Літературній газеті" з 31 липня 1952 року вміщено довшу статтю Анатоля Мороза п. з. „Нові поезії В. Сосюри", в якій читаємо:

„В червневій книзі журналу „Дніпро" опубліковано декілька нових віршів Володимира Сосюри з підготовлюваної до друку книги „Під клич гудків".

„Рік тому „Правда" в редакційній статті „Проти ідеологічних перекручень в літературі" піддала гострій критиці хибний, націоналістичний вірш В. Сосюри „Любіть Україну". „Правда" вказала, що цей вірш не породжує патріотичних почуттів, а, навпаки, викликає почуття розчарування і протесту. В. Сосюра не зміг створити в цьому вірші образу сучасної Радянської України, однієї з шіснадцяти братніх республік, з її гігантською індустрією, колгоспним ладом і, головне, — з її новими людьми, будівниками комунізму. Всупереч життєвій правді поет виспівує якусь одвічну, „в квітах і у вербах" Україну, Україну поза зв'язками з братньою Росією та іншими республіками, поза часом і епохою. „Правда" справедливо вказувала, що під такою творчістю міг би підписатися будь-який недруг українського народу з націоналістичного табору".

Щоб „виправити" Сосюру на московський копил, йому сказали поїхати в індустріяльний Донбас, бо він, мовляв, був відірваний від життя, від „практики комуністичного будівництва". Як сказано в статті: „Щоб ближче познайомитися з життям і працею радянських людей, він відвідав індустріяльний Донбас".

Ось що читаємо про це в „Літературній газеті":

„Читачі сподівалися в нових поезіях В. Сосюри побачити образи прославлених донецьких шахтарів, чия горда праця гідна справжньої, високої поезії. Читачі сподівалися також, що, добре вивчивши духовий світ радянських людей, будівників комунізму, людей, які навчилися перемагати всілякі труднощі й уміють краще за всіх любити, В. Сосюра розширить тематику своїх ліричних віршів. Та не всі ці сподіванки здійснилися. Опубліковані вірші свідчать, що В. Сосюра не спромігся глибоко розкрити одну з найважливіших тем радянської літератури — тему робітничого класу, не мобілізував усіх художніх засобів для розкриття цієї важливої теми".

Навівши деякі приклади з окремих віршів, автор статті в „Літературній газеті" каже:

„В. Сосюра не завжди зважає на критику, не вдосконалює своєї майстерности".

„Створений В. Сосюрою образ не викликає глибоких емоцій у читача, бо він блідий, малокровний".

„В. Сосюра в рецензованих поезіях взяв собі за мету досягти „єднання... на фронті вугілля і пісень". На жаль, такого єднання покищо ці вірші не досягли. „Фронт вугілля" — наш соціялістичний Донбас, цей форпост комунізму, з небаченою в світі механізацією, з людьми високої комуністичної моралі, — не найшов глибокого відображення у нових творах поета".

ПОВІСТЬ, ЩО НЕ Є ПОВІСТЮ, А ЧИТАЄТЬСЯ ЯК ПОВІСТЬ

Тема повісти „Буря над Львовом" В. Марської, що недавно появилася друком у в-ві „Київ" у Філаделфії, взята з такої живої дійсности, що вона не потребує допомоги уяви. Американці мають добре означення для літературних творів типу роману-повісти: „фикшен". „Фикшен" — це література уяви, імажинацій, фікції. Вигадка в літературній формі стає дійсністю, стає спроможна викликати справжні переживання. А втім, цей характер творчости і творчого процесу притаманний усім ділянкам мистецтва, не тільки літературі. Мистецькі твори живуть власним життям, можна б сказати — ідеальним, і тим різняться від творів природи, реальних. Мистецтво ґрунтується на тому, що воно ті реальні елементи природи синтезує в творові, який має життя і силу речей реальних. Отже, мистець творить речі, яких природа не має. Мистецька й літературна критика вже нераз займалася проблемою мистецтва, як „другої природи", де твори уяви хочуть стати реальністю, не репродукуючи реальности. З цього погляду різні роди творчости — це спроби знайти інший світ побіч світу реального.

Ці теоретичні думки виникають при читанні повісти В. Марської. Її повість, обидві її частини, створені на безпосередньо пережитому матеріялі. Цей матеріял такий автентичний, що авторка навіть не намагається замасковувати характери багатьох загально відомих осіб з нашого політичного й культурного світу, а вкладає їх живцем у свій твір. Ця фіксація типів надає повісті, особливо першій її частині, виразно хронікального характеру, бо тут портрети домінують над розповіддю.

Ситуацію рятує те, що ці портрети подані не описово, а в активній дії розмови. Описи в повісті Марської зведені взагалі до мінімуму, вона намагається подавати свої фігури і події або в безпосередній виміні слів з даними персонажами, або в розмовах про них з особами третіми. Всі її персонажі говорять скрізь і багато, часом навіть дуже багато, але, власне, це й творить ту таку потрібну в прозовім творі розповідь. Правда, добре розповідати зуміє і досвідчений фейлетоніст; справа в тому, що в тих розмовах, які намагаються заторкнути кожну справу, визначити (чи не визначити) якесь ставлення, виявлено мистецькі елементи автора, елементи тільки їй притаманні, оригінальні.

Як згадано, перша частина повісті має деякий хронікальний характер, ми б сказали, що головний її персонаж — Час.

Дія цієї частини відбувається перед вибухом німецько-польської війни і під час самої війни у Львові, аж до приходу большевицької армії. На цьому тлі подано любовні переживання чи, властиво, їх зав'язок, Оксани з Ярославом Лучківським. Оксана — трохи самолюбна, „кітка", психологічний тип відлюдка, який шукає спокою і самоти, потрібних їй просто для доброго самопочуття, з унутрішньої, органічної потреби її душі. Вона дає себе нести бурунам подій і не жалкує за минулим, свідома того, що до нього, як і до Польщі, повороту вже бути не може. Але в її сприйманні дійсности є якась доза пасивности, вона проявляється хоч би в самому бажанні пережити і пізнати „нове" і „страшне", тільки на те, щоб дізнатися, наскільки нерви і почуття зможуть видержати нові досвідчення, а то й просто з цікавости, чи, наприклад, большевики і справді виплекають з людей якусь нову породу тварин, що їх психіку остаточно уформує страх. А втім, у своєму пасивному становищі вона, Оксана, не була відокремлена, вона жила в середовищі, чільні заступники якого також здебільшого не розуміли, не сприймали і не хотіли сприймати загроз, що їх несла нова большевицька дійсність. Неясні їхні надії на те, що большевизм „переродився" і що під ним можна буде не тільки жити, але й вести свої власні, хай і обмежені, справи, здаються трагічно-наївні для тих, хто був свідомий безкомпромісової суті московського большевизму, що, кажучи словами поета, розколов світ „на так і ні, на біле і червоне". Перед тією розгубленістю і примирливістю, що її виявили наші політичні діячі, становище Оксани з колом її досить звичайних і буденних нивигод воєнного часу психологічно зовсім умотивоване.

Ми не беремося вгадувати, наскільки в Оксані (і, частково, Вірі) авторка зафіксувала свої власні переживання, а, може, й біографію. Друга частина повісти („Сіре й червоне"), що розповідає про часи першої большевицької окупації Львова аж до приходу німців („вони єдині могли розвалити ту тюрму, розбити ту силу"...), теж в основі має часову періодизацію подій, але цей підхід уже не так кидається у вічі, як у частині першій. Частина друга куди більше здинамізована драматичністю ситуації, динамізується й головний персонаж-Час, витворюючи катаклізми в зударах більш чи менш сліпих стихій. І Оксана, і Віра, її приятелька, тратять своїх чоловіків, і це пізнання життя „до крови" робить їх духово і морально активними, хоч і безпомічними в згаданому катаклізмі. Попередній світ Оксани, світ самолюбної втечі в себе саму, програє в порівнянні з пережитим жахом. Чи народжується нова Оксана? Ні, авторка цього не каже, залишаючи здогад читачеві. А втім, конкретної відповіді авторці й не треба було давати; Оксана не самотня, вона — одна з тисяч українських жінок, що пережили те саме, і відповідь на все вони дають самі і тепер і ще більше дадуть у майбутньому.

Про всі ці проблеми писати, може б, і не треба, бо авторка може завважити, що її повість — це, властиво, не повість („фикшен"), а повістево оформлена хроніка подій, яка подає переживання, пов'язані композиційно тільки часом, місцем і персонажами. Проте і критик, і читач мають перед собою тільки твір у завершеному вигляді і вони витворюють собі про нього власну уяву, незалежно від того, як автор (чи видавець) даний твір назвали. Так і тут читач має перед собою живо і правдиво показаний один епізод з недавньої історії Львова, в якому дійсні події й особи зображені нераз в обставинах, що їх ніяка фантазія вигадати неспроможна. Авторка має свій особливий, власний підхід до всього, тонке вміння спостерігати й передавати радше нюанси речей і почувань, ніж їхню цілість, і деякі сторінки її книжки з цього погляду незвичайно майстерно написані. Не можна не згадати й таких окремих епізодів, як повідомлення про арешт Лучківського, зустріч із жінкою І. Франка, розмова Віри з льокатором — совєтським дослідником і колишнім семінаристом тощо, — що набирають глибокого драматичного і трагічного змісту, який спостерегти і передати Марська зуміла з вирафінованою тонкістю (а деяка доза вирафінованости — конечний елемент справжнього мистецтва!). Не перевантажуючи свій твір ні описами, ні філософією чи ідеологією, Марська дала річ на тему, яку майже кожен з нас у тих чи тих умовах пережив особисто, дала річ актуальну, написану з немалим життєвим і літературним досвідом, твір, що в наших умовах має всі дані стати „бест селлером", — бодай серед тієї частини нашого суспільства, яке українську книжку ще читає.

С. Г.

Яка солодка для працівника праця, якщо вона природна! З якою радістю гонить зайця хорт! Яке захоплення, коли дано знак для полювання! З якою насолодою збирає бджола мед! За мед її вбивають, а вона не перестає працювати, поки жива. Солодка їй, як мед, і солодша від стільника праця! Для неї вона народилася...

Г. Сковорода.

АВТОМ З ФІЛАДЕЛФІЇ ДО ФЛЬОРІДИ

(Продовження з попереднього числа)

Далі на південь

Ночували ми за дуже малу плату в малій туристичній хатинці, на дві кімнати, із душем з гарячою та холодною водою. Таких туристичних хаток, кабін, „мотелів" (моторових готелів) по всіх американських шляхах — безліч. Уся Америка покрита ними, даючи найвище удогіднення здороженим туристам, які після цілоденної їзди автом, мають змогу зупинитися на ніч у комфортабельному приміщенні, в чистій постелі, відпочити перед дальшою дорогою.

О 8 год ранку ми вже були в дорозі. Віргінія, здається, — один із найкращих стейтів ЗДА, увесь у зелені, блискучий своєю чистотою. Край шляху часті написи „Зберігайте Віргінію зеленою" та пересторога, щоб не викидати з авт запалених цигарок, які могли б спричинити пожежу лісу.

Віргінія пишається своєю історією, своїм минулим. У цьому стейті багато історичних пам'яток, пам'ятників, цікавих будинків, музеїв тощо. Та цього всього оглянути нам не довелося: раз, що час у нас був обмежений, а друге — ми мали визначену трасу нашої подорожі і не могли робити непередбачених зупинок, хоч дуже кортіло бувати всюди, бачити якнайбільше.

З великим жалем кидали ми Віргінію, що своєю красою робила на нас велике враження, давши нам повну насолоду. Коли ми в'їхали до Північної Кароліни, то побачили, що опинилися в іншому світі: шляхи стали гірші, краєвид убогий, а земля — не земля, а червоний пісок. До того ще й спека стала дошкульніша, особливо на зупинках та під час повільного проїзду містами, де часто доводиться ставати перед червоним світлом.

Проїжджаючи Грінсборо, що розділене на дві частини, ми мали нагоду вперше побачити, як живе на півдні чорне населення. В частині, де живуть білі, гарні будинки, чисті вулиці, порядок. У дільниці чорних, дерев'яні, півrозвалені хатинки, повно бруду, сміття, чорні сплять по лавочках перед занечищеними хатами, жахливого вигляду бідні крамнички, і ніде ні одного білого. Але авт у чорних немало, в декого навіть найновішої дати і не найгірших фабрик.

Можливо, що наші враження з Північної Кароліни не цілком відповідають дійсному станові, бож і цей стейт має свою горду історію, немалі природні багатства, 233 гори, що сягають понад 5,000 стіп над рівнем моря, не найгірші пляжі й добре розвинену промисловість. Та цього всього ми не бачили.

І ще одно неприємне бачили ми в цьому стейті, а саме: колони муринів у в'язничних одностроях, що їх стерегла варта з рушницями на поготівлі. Нам, ще у Філаделфії говорили про це, твердили, що в південних стейтах ловлять муринів і за найменшу провину засуджують на кількадесятденну безплатну примусову працю, яку ці чорні виконують при будовах шляхів і мостів. Скільки в цьому правди, я не знаю. Але ще раз кажу, що ці в'язничні колони зробили на нас дуже прикре враження, і це враження було в нас аж до кінця нашої подорожі, бо це ми бачили ще в Південній Кароліні, в Джорджії і на Фльоріді.

Південна Кароліна зробила на нас приємніше враження: тут кращі околиці та ліпші шляхи. Багатша природа, краща земля.

Коли ми, проїхавши 358 миль спинились на нічліг у люксусовому „мотелі" біля Саммертавну, нам довелося вночі давати авто на перевірку, змінити мастило і натерти масним його частини. Ждучи механіка, що мав перевірити авто, ми мали нагоду приглянутися до життя в малому ресторанчику біля цієї бензинової станції. З правого боку напис „тільки для білих", а по лівому — „тільки для чорних". Частина білих, як усюди, гарно встаткована, чиста, з гарними столиками, кріслами тощо, а в лівій частині, серед жахливого бруду, один напівполаманий столик і дерев'яні скриньки замість стільців. У частині для білих — скількись людей, у частині для чорних — далеко менший, 17-20 осіб, в таких чорних і брудних одягах, як і їхня шкіра. Білі слухають музику з автомату, грають при автоматичних іграх-столиках, у лівій чорні п'ють пиво, викрикують і заводять дикий танок під звуки старого, захриплого автоматичного патефону.

Чорні — покірні і в зносинах з білими порабському послужливі. Вони всюди виконують найгіршу та найтяжчу роботу, а по полях їх ми тільки й бачили, малих і великих, дітей і дорослих, чоловіків і жінок, здебільшого з великими солом'яними брилями на головах.

Не дивно, що один мурин, з яким доводилося працювати у Філаделфії, під час усної сварки, коли йому сказали: „Іди на південь, там такий сильний не будеш", ухопив ножа і хотів свого опонента зарізати. Він, напевно, приїхав з півдня і на саму згадку про нього несамовитів.

———0———

Першого дня нашої подорожі ми зробили 394 милі, другого проїхали 358. „Третій день мусить бути кращий", сказали ми собі. В Джорджії нічого цікавого ми не мали в пляні оглядати, тож ми поспішили до Фльоріди, де ждало нас немало приємностей, різних див, чудес і краси.

Наш холодильник ставав нам раз-у-раз у пригоді. І м'ясо, і масло, і напої були свіжі й холодні. Мали трохи клопоту з хлібом, ніяк не могли знайти добре спеченого. Теплу страву їли ми вранці й інколи ввечорі, вдень харчувалися тим, що мали в нашім холодильнику. Їли здебільшого під час їзди, а одного разу скористувалися придорожнім столиком, що їх багато побудовано край шляхів для туристів. На такій зупинці ми мали нагоду говорити з якоюсь старшою жінкою. Її мова, як і всіх у південних стейтах, різниться від мови північних, якась милозвучна і більш „англійська". Питалася нас ця жінка, як справа з посухою в нашому стейті, нарікаючи, що в них більшість засівів пропала.

Коли ми їли на придорожньому столику, запиваючи пивом, що його можна дістати всюди, де продаються неалькогольні напої, шляхом проїздив ваговіз, шофер якого, старий фармер, побачивши нас, спинився та запропонував нам великого кавуна за 35 центів. Ми, звичайно, цим скористувались. Кавунів тут, а головно в Джорджії, сила. Розрізані навпіл, лежать вони на придорожніх стовпцях, запрошуючи охочих до купівлі.

Виїхавши з Саммертавну, недалеко від нього, за брудним озером Маріон, ми побачили картину, що прикувала нашу увагу. Ми спинились, щоб оглянути цю красу: дивної форми й вигляду дерева, в маленьких озерцях по обох боках шляху, при змінливо-грайливому світлі сонця, створювали яскраву картину просто театральної декорації, от хоч би в дусі „Лісової пісні" Л. Українки.

У Джорджії відчули ми вперше справжню спеку. Погані шляхи не давали нам змоги розвивати повну швидкість, а кожна зупинка робила нас мокрими від стіп до голови. Не помагали ані вентилятори, ані широко відчинені вікна. Місцевості, якими проїздили, були, щоправда, не найгірші, але нам не дуже було до них. Ми пробували їхати якнайшвидше, щоб якнайшвидше виїхати з Джорджії.

Коли почали показуватись пальми, ми зраділи, забувши про спеку. Збільшивши швидкість, переходячи 55-милеву межу швидкости, ми з поганих шляхів виїхали на трохи кращі. Обабіч шляхів зваважили оголошення, що недалеко можна купити запаковані в пуделках смажені курята. Слинка нам потекла в роті. За 1 дол. 35 ц. купили ми добре засмажене при наших очах курча і при найближчій нагоді зупинились край шляху та влаштували собі малий бенкет. Настрій наш покращав. Ми пішли навіть оглянути малий звіринець із мавпами, крокодилами, лисами, рисями та гієнами. Нічого надзвичайного, добре, що тільки по 25 центів.

Але ми вже були на порозі Фльоріди.

М. Дольницький

(Далі буде)

УКРАЇНА В АТЛАСІ ЛЯРУССА

„Атласи, що їх ми маємо, здебільшого застарілі, якщо, може, не фактами, згаданими в них — а це було б зрозуміле, — так наставами, поглядами". Таку думку висловив професор Французької Академії Андре Зігфрід у передмові до тритомового „Міжнародного політичного й економічного атласу" Ляpусса, виданого трьома мовами — франц., англ. й есп. 1950 року в Парижі під керівництвом Жана Шардоне. Ці слова можна прикласти тепер з повною рацією і до цього атласу. Він бо був задуманий з таким застереженням ще перед другою світовою війною, а коли вже був готовий до друку, то треба було чекати чотири роки після війни, щоб світ якось стабілізувався. Отже аж у 1950 році цей атлас можна було видати.

З таким попередженням український читач може розгортати атлас і шукати в ньому відомостей про Україну, про її сучасний стан. Щоб дійти до мети, треба звернути увагу на побудову цього довідкового видання. Його перша частина охоплює фізично-географічне й політичне становище світу і подає Европу в трьох частинах:

1) Центральна Европа (Німеччина, Польща, Угорщина, Чехословаччина, Румунія), 2) західнє Середземномор'я і 3) східнє Середземномор'я. СССР поданий на окремій карті з переходом в Азію. Друга частина атласу охоплює економічний опис світу, і в ній можна знайти економічні карти СССР. У третій частині подано індекси.

Щоб довідатися про кордони України, треба заглянути до першої частини, в розділ Центральної Европи, де, оглядаючи східні кордони Польщі, Чехословаччини й Угорщини, можна побачити й західні кордони України. Так варто робити з огляду на те, що на політичній карті СССР Україна вийшла малим маштабом, і її кордони без цікавих для нас деталів. Якже дивитися на карту Польщі, то західній кордон України іде з півночі від Берестя річкою Бугом до Сокаля, потім завертає на захід поза Раву Руську (в атласі Rava Russkaia), потім на захід від Ярослава і на схід від Перемишля, переходячи теж на схід попри Лісько і входячи клином у Карпати (на південь від Турки). Далі кордон іде на захід поза Ужгород, де вже межує з Чехословаччиною та Угорщиною. На території України на схід від цього кордону написано по-французькому Oukrainskaia S.S.R., а на південь від Карпат — Zakarpatskaia oblast.

У другій частині атласу, де подано промислові карти СССР, сказано так: „Европейська частина СССР — промислово найрозвиненіша частина його, хоч промисловість її не так сконцентрована в одному місці, як, наприклад, в ЗДА. Тут є чотири промислові райони. Найважливіший із них — на Україні. Там є Донецький вугільний басейн, що 1940 року дав 100 мільйонів тонн вугілля, і залізорудний район Криворіжжя (Krivoï Rog). Це найважливіші сталеварні осередки країни. Перелічивши природні багатства України, атлас відзначає український чорнозем як природну підставу для продукції харчів, що тягнеться „від колишньої польської Галичини до межі Кавказу". Українському промисловому районові приділено більше місця, ніж трьом останнім — Московському, Ленінградському та Сталінградському, взятих разом.

Варта для нас уваги третя частина атласу, де подано перелік країн з визначенням їхньої політичної суверенности чи залежности. Серед суверенних є, наприклад, Андорра, з територією в 0,44 тис. кв. клм., Хорватія, з 62 тис. кв. клм. і з 3,7 мільйонів людности, але України нема. Україна згадана в системі СССР, де подані автономні республіки й області та союзні республіки, серед яких згадано Українську ССР, з територією 577 тис. кв. клм. і з 38, 5 мільйонами людности.

Як видно з усього сказаного, усі відомості про Україну взято цілком із совєтських джерел, з московськими назвами для всієї території СССР. І це неґативна для нас риса атласу.

С. Демидчук

ПІДЗЕМНА ТРАГЕДІЯ

Про цю дослідну спробу ми вже згадували в ч. 27 нашого тижневика. Тепер подаємо більше подробиць. — Ред.

Короткий вхід до печери. Край нього стоїть коловорот, що з нього спускається линва до печери.

Чудна людська істота. Вона хоче бачити невідоме та йти туди, куди ніхто перед тим не ходив. Це змушує людей лізти, важачи життям, у землю та видряпуватися на високі шпилі гір. Та чи не найбільші небезпеки загрожують дослідникам печер, людям, що лізуть до мовчазних безсоняшних ґалерій підземного світу. Там вони щохвилини наражуються на обвали, на небезпеку від каміння, що падає на них, на провалля й лябіринти, де один необережний ступінь може бути причиною страшної голодової смерти.

Принада такої мандрівки в підземелля не давала спокою 29-річному Марселеві Любенсові, який кожного літа залишав жінку й дітей та ліз у печери. В серпні ц. р. він сказав жінці, що „має зустріч із приятелем на глибині 1,000 стіп під землею". Він приєднався до бельгійського природника Макса Козінса та французького дослідника печер Норберта Кастерета, і всі три полізли досліджувати печеру Ст. Мартіна (у Піренеях). Любенс досліджував ці печери ще торік, і цього року він поліз перший. Він спускався на тонкій линві вниз, що була на електричній корбі. Відламки скелі та каміння спадали на його голову, прикриту шоломом, мертва тиша підкреслювала дзюрчання води з холодних струмків, яка з усіх боків бризкала на нього. Та він не злякався, а навпаки — відчував задоволення, що йому пощастило стати на дні печери. Але це було тільки кілька ярдів від того місця, де він через чотири дні після цього лежав покалічений, умираючи.

Любенс почав свої досліди в неділю. Опинившись на дні печери, він почав готуватись до її дослідження. Польовим телефоном дав знати нагору, що все в порядку. Через кілька хвилин до нього спустився фаховий фотограф Гарун Тацієв. Вони обидва збудували шатро, що мало їх захищати

У цьому місці печера 45 стіп завширшки.

від холодної вологости печери. Другого дня до них спустився Жак Лябейрі, щоб помагати при підготовчих працях. Любенс і фотограф пішли до найближчої „кімнати", що звалася „Залею Єлисавети Кастерет", де знайшли потічок, який вони забарвили, щоб

Любенс зірвався в цьому місці.

Сюди він упав з висоти 30 стіп.

дізнатися, чи ця вода не виходить кудись на поверхню. Там побачили вони вхід до ще одної печери, але вирішили піти до неї аж на другий день, бо були дуже стомлені.

Сюди він скотився, побитий, і тут його поховано.

Четвертого дня Любенс і його товариші вирішили вийти на поверхню землі. Першим поїхав сам Любенс, бо він найдовше був під землею. Коли він був уже підтягнутий на 30 стіп угору, то зателефонував, щоб затримали корбу, бо на нього ллється цілий водоспад води. Та зараз після цього лямпочка на його шоломі показала, що він падає вниз, б'ючись об камінні стіни печери. Він упав на дно і покотився, непритомний, під купу каміння. Фотограф і Лябейрі побігли до нього. З носа й рота Любенса текла кров. Вони відсунули його на бік, щоб на нього не падало каміння із входової щілини. Лябейрі зателефонував по лікаря. Лікар наказав прикрити Любенса, щоб він не застудився, але сам спустився не зразу, і Любенс мусів лежати в 40-ступневому холоді цілу добу. Коли нарешті з'явився лікар, він міг тільки сконстатувати Любенсову смерть, бо всі його заходи були марні, не допомогло й переливання крови. Його поховано в печері, а похоронний обряд виконали при вході до цієї печери.

Та не легко було вийти з печери й живим дослідникам. Вони там залишилися аж до понеділка. Вони пішли ще оглянути ту печеру, що її знайшов був Любенс. Там було нове склепіння та новий коридор до дальших „чудових ґалерій", як висловився один із них. Восьмого дня, в неділю, поїхав нагору фотограф, але линва знову заборсалася, і він мусів висіти на висоті 200 стіп під струмком холодної води. Коли його витягли на землю, він не міг рухатися. Лікар д-р Мейрі не міг ще й тоді вийти на землю, бо знову линва заплуталася. Він сам ночував одну ніч з тілом покійного Любенса. Його витягли аж у понеділок. Один із цих дослідників — Тацієв заявив, що він уже більше не полізе до печер.

Лу

З НЕДРУКОВАНИХ ПОЕЗІЙ О. ОЛЕСЯ

Буде чи пізно, чи рано
З Польщею дуже погано.
Все, що зробила цим роком,
Вилізе бідній їй боком.

Вилізе кепсько, мій Боже!
Тут вже ніхто не поможе,
Тільки надія на ноги,
Як не завернуть з дороги.

Згодитись треба з Кузьмою:
Стяти бур'ян цей косою!
Стане їй лішпе негайно,
И нам буде краще, звичайно.[1]

6. XII 30 р.

ПРИСВЯТА ХЛІБОРОБАМ

(Епітафія)

Була ця партія, сказати б, не велика,
Та вмерла, як титан, без крику
І не взяла вона гріха на душу.
Та я тут вам де в чім признатись мушу:
Хоч, дійсно, тишу й мир вона любила,
А все таки, вмираючи, когось побила.

Богдан Ярославич

Я МОЛОДИЙ!

Я став на скелі і сміюся!
Сміюся я вітрам,
И огима ясними дивлюся
На променистий храм.

А під ногами дике море
Шаліє і летить . . .
Ніхто, ніхто мене не зборе —
Я буду вічно жить!

Бо дужий я! Лиш я і хмари,
І голубий простір.
Неси мені, природо, в дарі
Небесну казку зір.

1) Автор має на увазі польську „пацифікацію" на Західній Україні. — Ред.

75-РІЧЧЯ МАНІТОБСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Наприкінці жовтня ц. р. Манітобський Університет у Вінніпезі, один із найстарших університетів центральної Канади, святкує 75-ліття свого існування. Коли взяти на увагу, що сам Вінніпеґ як місто два роки тому святкував своє 75-річчя, то треба визнати це за рідкісний випадок в історії культури, щоб два роки після заснування міста засновувано університет.

Як відомо, Вінніпеґ уважають за столицю канадських українців. Не тільки тому, що тут центри українсько-канадських установ, товариств, церков і т. д., але теж і тому, що — як каже статистика — в цьому місті українці складають 10% населення, тобто кожен десятий вінніпежець — українець.

Супроти цього факту ювілей Манітобського Університету має своє окреме значення для українського елементу в Вінніпезі й провінції, що — до речі — теж налічує до 100 тисяч українців.

Серед професури Манітобського Університету в 1951-52 році викладали такі українці: проф. П. Кондра (в департаменті птахознавства), професори: Яр. Рудницький, П Юзик, Ю. Мулик-Луцик (в департаменті славістики), проф. Р. Гавірко (в природничім департаменті), д-р П. Воробій (департамент економії), д-р Н. Шандаревич (Сандор) в природничому департаменті. Крім того, в Вечірньому Інституті 1950-51 викладав українську літературу проф. Л. Білецький.

В Манітобському Університеті студіюють річно приблизно 300 студентів українського походження. Студенти зорганізовані в двох академічних товариствах: „Альфа-Омеґа" та „Гамма-Ро-Каппа". Для студій української мови приїздять до Манітобського Університету теж студенти з Америки: в 1952 році їх було три: Євген Рогач із Мічіґану, П. Тиравський із Делевару та С. Луців із Міннесоти.

Притягають студентів українського походження студії українознавства, що їх запроваджено з 1949 р. в Департаменті Славістики. Є три роди курсів українознавства: курси академічного року, за які кожен студент отримує „кредит" на рівні з іншими предметами, курси української мови й літератури т. зв. Літньої Школи (теж „кредитовані"), та врешті курси української мови в університетському Вечірньому Інституті („некредитовані"). Пересічна кількість студентів у Департаменті Славістики й на згаданих курсах — 30 осіб річно.

Для поширення українознавчих студій у Манітобському Університеті створено окремий фонд під головуванням М. Г. Смеречанського. З цього фонду вплачується річно 5 тисяч долярів на розбудову україністики в університеті. Завдяки йому можна було збільшити число викладачів, придбати цінну бібліотеку, видати підручник українського фолкльору та ін. Треба визнати об'єктивно, що фонд українознавства при Манітобському Університеті — це перший такого роду експеримент на американському континенті. Він може бути прикладом для інших осередків, а зокрема таких, як Нью-Йорк, Філаделфія, Детройт, Чікаґо й ін., де українці легко могли б скласти річно 5,000 долярів на утримання українознавства в місцевих університетах. Вінніпеґ показує, що реалізація такого фонду зовсім можлива, тільки треба мати розуміння ваги цієї справи. З нагоди 75-річчя Манітобського Університету Фонд Українознавства вплачує других 5 тисяч долярів за рік 1952.

Треба теж відзначити стипендії для студентів, що мають визначні успіхи з української мови. Одну стипендію в сумі 100 долярів річно дає Клюб Українських Бізнесменів і Промисловців Вінніпеґу, другі дві (по 50 долярів річно) дає Український Народний Союз Америки. Є заходи в справі дальших стипендій на українознавство.

Не малу заслугу для розвитку українознавства в Манітобському Університеті має теперішній президент його д-р А. Г. С. Джілсон. Власне, завдяки його ініціятиві створено в 1949 р. Департамент Славістики та запроваджено українську мову як предмет студій. Українське громадянство Канади високо цінить щирого прихильника української справи в його особі.

Я. Р-ий

Іван Гаденко

АВТОМАТ

(Гумореска)

Зайшов я до лікарні — товариша провідати, а він мені розказує цікавий сон . . .

— Снилося, — каже, — що вдома був. Вірніше, їхав додому . . . Поїзд прибув до Харкова, і я виходжу на вокзал. Ой, леле! Яка новина! . . Посеред залі стоїть величезний автомат, а на ньому червоний напис: „Кока-кола. Дарунок Сталіна".

Збоку — меморіяльна дошка. На ній написано, що автомата з кока-колою вигадав ще року 1920-го московський робітник тов. Іван Іванович Іванов. Американці ж украли цей винахід і довго всім дурили голову. Тепер другий московський робітник — Дем'ян Дем'янович Дем'янов, знов винайшов і автомат, і кока-колу. Товариш же Сталін реалізував цей винахід, щоб світ дізнався, що й тут ми випередили злодійкувату Америку . . .

Мені давно вже хотілося пити, і я став у чергу коло автомата. Спочатку черга посувалась потроху вперед, а потім зупинилась зовсім . . .

— Що трапилось? — питаю.

— Нічого! Автомат пішов до туалету.

— Як? Автомат до туалету?!

— А що ж? Він же теж багато кока-коли п'є . . .

Нічого я не розумію . . . Мабуть, відвик в Америці від цих порядків! Коли дивлюсь — біжить худенький чоловічок. А публіка гукає: — Гей, землячок! Руки помив?

— Нащо їх мити? Цілий день бовтаюсь . . . Помиються!

Дійшла моя черга. Укинув я карбованця до автомата, натиснув ґудзика. Спочатку в апараті дзеленькнув дзвоник, потім з'явилися два мокрі людські пальці. Вони поставили в віконце біленьку паперову склянку з кока-колою.

— Чому ж вона тепла? — питаю.

— Пий, що дають! — відповідає автомат сердито. — Не можу я сидіти на льоду вісім годин! Посидів трохи, змерз і викинув!

Не встиг ще автомат закінчити про лід, як хтось ударив мене ззаду по плечі і вигукнув над самим вухом: — Нехай живе товариш Сталін з кока-колою!

— Нехай живе, — відповідаю, — хоч і з крем-содою! . .

І вся черга сердитим басом: — Хай живе!

— Це значить: інцидент на цей раз зліквідовано, — так пояснив мені отой, що вдарив був по плечі. Мав він одну руку й одну ногу. Стрибав, як горобець, на милицях. На грудях — орден. Сам веселий і сердитий одночасно . . .

— Куди тепер? — питає.

— Я? На Козачу Лопань!

— І я туди ж. Ходім на поїзд!

Як їхали робочим поїздом, спитав мене орденоносець, чом я надів американського бриля. — Та я ж з Америки! — відповідаю. — Тоді він обережно зняв його і кинув за вікно. Бриль полетів, як птах, а я розгублено дививсь на однорукого.

— Щоб менше приглядалися „сексоти"! — пояснює мені і знов по-своєму регочеться, немов сердитий жеребець ірже . . . А потім питає, підморгуючи: — Ну, як там вибори?

— Не знаю, — кажу, — я ж був у дорозі.

— У нас тут газети дуже лаються. Мабуть, усе гаразд . . . Ми тут усе навпаки розуміємо, і добре виходить. Дехто не хоче читати газет, кажуть — брехня, але вони дурні. Не читатимеш — нічого не знатимеш . . . Я все читаю, тільки по-своєму . . .

— Це вірно, земляче, — погоджуюсь я. — А от, скажи мені, давно у вас поставили тут автомати з кока-колою?

— Недавно . . . Політика! Патріотизм расейський підносять, самі себе сердешні вихваляють, аж з душі верне! . . А німців крадених привозять, щоб техніку нову заводили!

— І техніка така, як автомат на харківськім вокзалі? — питаю я його.

— Ні! Для війни все справжнє робиться, а для людей — отак, як ти вже бачив . . . Гей-гей, що з того буде?! Нехай живе наш Сталін, вождь, учитель з кока-колою!!!

Останнє речення він вигукнув так голосно й сердито, що я прокинувся. Тепер ти бачиш сам, який чудний цей сон . . . Що б воно значило?

— Це добрий сон, — кажу. — Одужаєш тепер! Ще й на Козачу Лопань поїдеш . . . От тільки не задумайся, спокійно спи, ще встигнеш!

Товариш мій з полегшенням зідхнув, подякував, почав дрімати . . .

Вертаючись додому, на станції підземки проходив біля автомата з кока-колою. І согрішив на старості! . . Люди зібрались, п'ють, а я дивлюсь — сміюся . . . Усе мені здається, що я на харківськім вокзалі, що автомат пішов до туалету, орденоносець гукає: — Нехай живе товариш Сталін з кока-колою! . . Тепер я згадую, що люди почали на мене поглядати, як на дурносміха, та я ж не винен: справді було смішно . . .

НОВА РОЛЯ ДЛЯ ЧАРЛІ ЧАПЛІНА

В 1910 році прибув з Англії до ЗДА еміґрант, що згодом став відомим в цілому світі під іменем Чарлі Чапліна. В країні нового поселення здобув він не тільки працю, але й славу і поважне майно. Створивши новий тип коміка, безпомічного, з добрим серцем, коміка-героя сірої людини, Чаплін розгорнув широку діяльність у фільмовій промисловості, продукуючи один фільм за другим, що обігаючи земну кулю, приносили глядачам веселість, безжурність, справді щасливі хвилини.

Ні в якій іншій країні, Чаплін не міг би був досягти таких особистих успіхів, як він досяг їх в Америці. Не зважаючи на те, що він ані громадянин цієї країни, ані протеґований від будь-кого, він, використовуючи ліберальні закони й великі можливості, зумів добитися найвищих похвал і признань, вибитися на найвищі шпилі успіхів.

Та з роками Чаплін почав виявляти свої політичні симпатії. У своїх фільмах він почав спочатку ніби висміювати, а далі й цілком виразно поборювати капіталістичну систему, що дала йому змогу вибитися. В приватному житті він виразно почав підтримувати комунізуючі або перебуваючі під впливами комуністів американські організації, врешті забувши майже зовсім про те призначення, що йому дало життя й доля — бути коміком, що радує і розвеселяє глядачів; він забажав бути реформатором.

Передостанній його фільм „Месьє Верду", не приніс йому ані слави, ані доброго прибутку. Та він на це не зважав: доробившись майна, мав змогу творити такі картини, які бажав.

„Месьє Верду" — фільм просто несмачний. Це історія патологічного вбивника, що одружується з жінками для того, щоб їх убивати та грабувати. В цьому фільмі нема вже Чапліна, коміка в подертих черевиках, смішних штанях, з бамбуковим ціпочком та маленьким бриликом. Залишились тільки вусики, але це вже вусики не кльовна, а злочинця.

Чаплінові відраджували продукувати „Месьє Верду", та він не слухав нікого. Тим, що йому радили, він казав таке: „Злочинець і мистець мають психологічно багато спільного. Обидва вони горять імпульсами, візією, сенсом безправ'я".

Слава Чапліна почала бліднути. З лівими поглядами в приватному житті, із переконанням, що мистець небагато різниться від злочинця, Чаплін працює два роки над новим фільмом, що має бути завершенням його мистецької кар'єри, може, й останнім фільмом. У цьому новому фільмі, Чаплін грає ролю битого долею музики, що тратить віру в себе самого і тільки завдяки молодій дівчині, яка високо цінить його, вибивається на вершок мистецької музичної кар'єри.

Критика не дуже прихильно говорить і про цей фільм. Те, що він був не тільки головним актором фільму, але й композитором, автором фільму, режисером, погано відбилося на мистецькому виконанні самого фільму. В час великого поступу й на фільмовому відтинку геній Чапліна показується не дуже геніяльним.

Чаплін, що ніколи досі не виїздив із ЗДА, вибрався в подорож по світі. Перша його ціль, — бути присутнім на прем'єрі нового фільму в Лондоні, столиці країни, з якої виеміґрував до Америки. Англійці привітали його оваціями, як найбільшого героя.

Та радість Чапліна з цього прийняття сильно притемнена. Через два дні після того, як він із своєю, котрою там з черги, цим разом молоденькою дружиною покинув Америку, преса принесла вістку, що, з наказу генерального прокурора ЗДА, Чапліна, в разі повороту до цієї країни затримає еміґраційна влада та на допиті спробує розслідити, чи він вартий того, щоб його знову впустити на територію ЗДА.

В пресі посипалися обвинувачення, в яких стверджується недвозначно, що Чаплін пересяклий комуністичним духом (а він це заперечує), що він морально зігнила людина, що він небажаний чужинець.

Впродовж 42 років свого перебування в ЗДА, Чаплін не виявив охоти бути громадянином країни, яка дала йому славу й маєток. За цей час, за виїмком кількох датків на прокомуністичні цілі, Чаплін не дав ані цента на будь-які загальні цілі. У взаєминах з людьми він виявив найвищий егоїзм. Не чтуючи будь-які моральні закони, потрапив під обстріл громадської думки за свої скандальні, матримоніяльні афери.

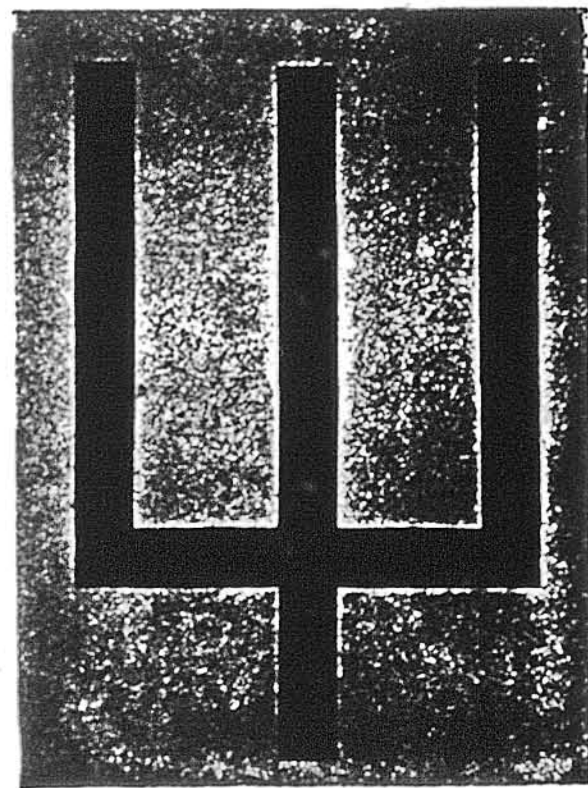
Не зважаючи на наказ ген. прокуратора, Чаплін висловлює надію, що він ще повернеться до ЗДА. Щодо громадянства, то він виясню, що почуває себе світовим громадянином і саме тому не дбав про американське. Та всі обвинувачення він навряд чи зможе заперечити.

Американський уряд поважав мистця-кльовна, але мистця-злочинця він не хоче мати в країні найбільших можливостей.

М. В. Доль.

„СТАРШИЙ БРАТ" ОБКРАДАЄ „МЕНШОГО БРАТА"

„Старший брат" не задовольняється тим, що імперіялістично панує над численними народами своєї імперії, він хоче стовідсотково призласнювати ще й усі досяги з діяльности та творчости цих народів. Особливо пильно стежать москалі за виявами самостійної діяльности українського народу. Тут маємо замір згадати найновіші факти з такої загарбницької „тактики" „старшого брата". В одному з чисел журналу „Космополітан" (за серпень цього року) надрукована стаття якогось Тріса Коффіна „Вони живуть для революції", а в тій статті український герб — тризуб поданий як „найдавніший російський знак, що його,мовляв, тепер уживає НТС" (т. зв. солідаристи). Летючку з цим знаком солідаристи начебто „декілька місяців тому" розкидали в Ленінграді (див. світлину). Правда, „акцію" цю описано так фантастично, що той, хто знає совєтську дійсність, навряд чи повірить авторові статті. Він пише, що нібито якийсь сміливий юнак, ідучи в трамваї й удаючи п'яного, ткнув цілий пакунок таких летючок у руки . . . міліціонерові, тобто тому, кого дійсний революціонер повинен би якнайдалі обминати. Та й те сказати б: чи далеко пішли ці летючки, коли

Солідаристські „вила", що мають означати тризуб.

НОВІ ВИДАННЯ

Літо, збірник для дошкілля та для дітей нижчих кляс. Упорядкувала **Марія Юркевич.** Філаделфія. Кооп. „Базар". 1952 р., стор. 48. Обкладинка роботи арт. мал. П. Холодного.

Р. Кіплінґ. От так казки! Переказав Юрій Сірий. 3-тє видання. Нью-Йорк, 1952, стор. 46. Образки автора, обкладинка **Петра Холодного.** Накладом Юрія Тищенка.

Настала осінь, зближається зима. Діти більшу частину вільного від школи чи садочка часу перебуватимуть у хаті. Батьки та опікуни дітей часто нарікають, що не знають, що робити в хаті з дітьми, які завжди хотіли б щось робити або бавитися (для них забава також праця!) Ці дві книжечки стануть у великій допомозі всім тим, що мають справу з дітьми.

Збірник „Літо", що його зібрала та впорядкувала пані Марія Юркевич, дасть багатий матеріял для праці з дітьми, що в дошкільному віці або що ходять до перших кляс народної школи. Нехай батьки чи опікуни дітей не жахаються того, що на книжці вміщений заголовок „Літо", бо в цій книжці багато такого матеріялу, що з цією порою року нічим не в'яжеться. Авторка хотіла дати матеріял для читання дітям, і це їй цілком удалося. В її праці коло 50 віршів, коротких оповідань та казок, які будуть цікавою лектурою для дітей, і вони будуть вдячними слухачами, коли їм хтось старший читатиме про „Козу з козенятами", „Пригоду з автом", „Зайця та їжака" чи арабську казку про „Хвости". Є в збірці й одна драматична сценка — „Галя в лісі" Ю. Балка, що її можна поставити з дітьми. Книжка має й ілюстрації, хоч їх трохи мало для дітей, для яких ніколи не забагато малюнків.

Добре зробив Юрій Тищенко, що вже третім виданням перевидав переказ Юрія Сірого славних казок Р. Кіплінґа. Ця книжка, крім розкішної обкладинки П. Холодного, має ще й п'ять цілосторінкових малюнків, що напевно подобатимуться молодим читачам, коли вони самі або хтось старший буде їм читати Кіплінґові казки „Про кота, що гуляв, де сам хотів", „Слоненя" та про індійську тварину „Ріккі-Тіккі-Таві". Кіплінґ як автор казок не потребує окремої реклями. Юрій Сірий пише правду, коли в коротенькій згадці про славного англійського письменника стверджує, що „коли читаєш його казки, то здається, що до тебе говорить найкращий твій товариш. Ніби то друг твій оповідає про те, що бачив та що чув у країні, повній чарів та дивовижних явищ". Таких друзів знайде Кіплінґ і між українськими дітьми, бо його твори заслуговують на це.

Л. Луців

М. В. Гоголь. Повість про те, як посварився Іван Іванович з Іваном Никифоровичем. Переклад з російської **М. Рильського.** Держ. В-во Художньої Літератури. Київ, 1952 р.

З нагоди століття смерти М. Гоголя видано в Києві окремими випусками переклади його оповідань і повістей. „Повість про те, як посварився Іван Іванович з Іваном Никифоровичем" — один із випусків цієї серії. М. Рильський доклав усіх зусиль, щоб переклад вийшов добрий і близький до оригіналу. Правда, не обійшлося в ньому без „кибитки", „скриню було відчинено і видобуто" і т. п. Дуже позитивне в цьому виданні те, що немає в ньому таких частих і тенденційних „передмов", де все вияснюється з партійно-аґіткового становища. Виявляється, що й тут мовчання — золото, яке виходить на добро не тільки тому, що мав би писати, але й самому виданню. Віньєта роботи А. Базилевича.

Б. Б-о

Епізоди з української визвольної боротьби. Український Воєнно-Історичний Інститут. Торонто, Канада, 1952.

Український Воєнно-Історичний Інститут у Торонто під керуванням ген. М. Садовського має найповнішу на еміґрації збірку історичних пам'яток із часу збройних змагань України 20-го століття. Крім музею, архіву й бібліотеки Інститут почав видавничу працю й „Епізоди з української визвольної боротьби" — це перший вияв цієї праці. На ділі йде тут про 5 картково-фотографічних відбиток, а саме: величної маніфестації української громади в Севастополі 10-го травня 1917 р., полк. В. Вишиваного (ерцгерцоґа Вільгельма Габсбурґа), української делеґації в Бересті Литовським 1918 р. та двох світлин С. Петлюри з 1917 та 1920 рр. разом із іншими діячами того часу (В. Винниченком, М. Грушевським, А. Лівицьким, І. Огієнком та ін.). Всі 5 карток загорнені в мистецьку обгортку, на звороті якої маємо основні відомості про Інститут та його працю.

Це скромне, але цінне й потрібне видання, повинно знайти широкий відгук серед української громади на еміґрації. Не тільки тому, що воно показує автентичні події й постаті з недавнього минулого, але й тому, що ввесь прибуток із нього призначений на благородну ціль — допомогти розгорнути діяльність Інституту на еміґрації та вможливити йому видання дальших матеріялів.

Я. Р.

Їх дано міліціонерові? Але для нас найважливіший той факт, що закордонні росіяни видають український герб за свій знак. Ба більше: в цій же статті українські летючки — великодня, з намальованим на ній козаком Байдою, і присвячена 15-річчю голоду 1933 року — подані як вияв всеросійської боротьби з большевиками.

Нарешті маємо факт (про нього пише Гісторікус в останньому числі „Українського Квартальника", ч. 3) і прямого фальшування одного з відомих підпільних дереворізів Н. Хасевича. Як бачить читач з поданих у нас двох світлин, ліворуч маємо ориґінал, а праворуч — фальшивку. Якщо на першій повстанці несуть український прапор, то на другій уже перемальовано його на трикольоровий прапор царської Росії, з двоголовим орлом, а напис — Р.Р.С. означає: „Рускіє Революціонние Сили". На українському ориґіналі на будинку є написи: „СССР — тюрма народів", попід вікнами назви різних поневолених народів („Литва", „Латвія" й ін.), а на фальшивці все це позамазувано чорною фарбою. Цей факт, як кажуть, не потребує коментарів.

Ч.

Дереворіз Н. Хасевича

Підробка „старшого брата"

УКРАЇНСЬКІ ПИСЬМЕННИКИ СКЛАДАЮТЬ ТАТАРСЬКУ ДАНИНУ

До „історичного" дня 19-го з'їзду большевицької партії українські письменники підготували й свою данину, складену з благонадійних, партійно витриманих творів. Уже випущено друком у в-ві „Радянський письменник" такі твори: роман „Лівий беріг" М. Страковського, „Оповідання" Ю. Збанацького, збірка оповідань А. Хоружного „Молоді роки", збірка віршів „Джерела" А. Ющенка, „Великий час" В. Кондратенка, „Пісні миру" Т. Масенка, „Вірші" П. Карманського, нарис М. Бурбака „Щастя Марії Микитей" (чи не на панщині в колхозі? — ред.) та літературознавча стаття А. Тростянецького „Маяковський і українська поезія".

До дня з'їзду партії це саме видавництво випускає ще й новий роман О. Гончаря „Таврія", що буде першою книгою з циклу романів про сов. будівництво в Кахівці й українські степи. Далі вийде окремою книжкою роман В. Собка „Біле полум'я", герой якого — партійний організатор на одній з машинобудівельних фабрик, що виробляє приладдя для „сталінських новоспоруд", і повість М. Стельмаха „Над Черемошем" про заведення колхозного порядку на Гуцульщині. Окремою книгою вийде і друкований в одному з журналів роман С. Скляренка „Карпати", що про нього вже ми мали нагоду писати. Установленню совєтської влади на Закарпатті присвячений роман А. Васильківського „Ранок над Ужем", а про оборону Севастополя закінчує роман В. Кучера „Чорноморці".

В цій данині партії не обійдеться й без поезії. Збірки нових віршів підготували і друкують А. Малишко („Подарунок вождеві"), М. Нагнибіда („Оживуть степи"), М. Рильський („Слово про партію"). Ів. Нехода („Повість про моїх друзів") і М. Шаповал („Бескиди" — вірші про Закарпаття).

ВІЗАНТІЙСЬКИЙ СОБОР У ЛОС-АНДЖЕЛЕСІ

В Лос-Анджелесі відкрито грецько-православну катедру св. Софії, вибудовану коштом 2 міл. долярів. Катедра багато оздоблена кришталями, ониксами, золотом і творами мистецтва, виконання яких забрало 10 років часу. Візантійська базиліка збудована з залізобетону, щоб устоятися проти можливих землетрусів, які навіщають Каліфорнію. Цілу будову зведено завдяки заходам і коштам Чарлза П. Скураса, відомого фільмового маґната, який прибув до ЗДА хлопцем і почав з того, що мив автобуси в Ст. Люїсі. Скурас, який виспеціялізувався на будові сотень кінотеатрів, зібрав у фільмовому світі півтора мільйона долярів і додав свого пів мільйона. Завдяки своїм знайомствам у будівельному світі, він дістав будівельні матеріяли дешевше (вартість катедри оцінюють тепер уже на 6 мільйонів). Мистецькі твори до церкви виконав один з грецьких мистців, зайнятих у фільмових студіях. Між образами звертає увагу висока на 34 стопи Матір Божа з Ісусом на стелі святилища і 27 стіп заввишки постать Христа в копулі, у висоті 75 стіп над підлогою. Мистець Хаваляс працював шість місяців над самою головою Христа. Сама церква має типову форму грецького хреста. Наріжний камінь зроблений з уламка атенського Партенону, що його король Павло прислав з Греції. Три великі кришталеві свічники, виконані в Чехії, коштували по 15 тисяч долярів кожен.

ПЕРЕВИДАННЯ „ІЛЮСТРОВАНОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ" М. ГРУШЕВСЬКОГО

Видавництво „Перемога" в Буенос-Айресі (Арґентіна) перевидає „Ілюстровану історію України" М. Грушевського. Передплатна ціна для ЗДА і Канади — 8 дол., яку можна сплачувати частинами впродовж 10 місяців. Передплату приймають тільки до кінця цього року. Хто з наших читачів цим зацікавиться, може звернутися до нашої редакції.

НОВА УКРАЇНСЬКА ПІСНЯ

Відгукнувшись на наш заклик (у зв'язку з листом до нас В. С.), композитор С. Яременко написав музику до надрукованої в нашому тижневику (в ч. 16), поезії М. Щербака „Чебрець". Знавці музичного мистецтва оцінюють цей твір як вартісний і цікавий, а один з наших співаків думає включити його в свою концертову програму.

ЧИ ЗНАЄТЕ, ЩО . . .

Вільям Булліт, американський амбасадор у Москві, писав 1935 року в своєму рапорті, що Радянський Союз нічого так не боїться, як загального заспокоєння в Европі. „Росія хоче брати участь у всіх конференціях, всюди всувати свого пальця та перешкоджати справі реальної згоди між европейськими державами". Така була провідна думка цього рапорту.

СВОБОДА SVOBODA
УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК UKRAINIAN DAILY
НЕДІЛЬНЕ ВИДАННЯ
Редагує Колеґія

РЕДАКЦІЯ І АДМІНІСТРАЦІЯ:
„SVOBODA"
81-83 GRAND STREET, JERSEY CITY 3, N. J.
Телефони: BErgen 4-0237 і BErgen 4-0807

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ
НА ТИЖНЕВИК „СВОБОДИ"

На рік у ЗДА	$3.75
На пів року в ЗДА	$2.00
На рік у Канаді	$4.25
На пів року в Канаді	$2.25

Передплату надсилати на адресу:
"SVOBODA", P. O. Box 346
Jersey City, 3. N. J., U. S. A.

Ukrainian newspaper published daily except holidays by the Ukrainian National Association, Inc., at 81-83 Grand St., Jersey City, N. J. Reentry as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J., 1911, under the Act of March 8, 1879. Pending. Accepted for mailing at special rate of postage provided for Section 1130 of Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

З НАУКИ И ТЕХНІКИ

КОЛІБРІ НА ПІВНОЧІ

Дослідники природи нещодавно ствердили, що в північних місцевостях Канади вліті можна бачити маленьких пташок із чудовим пір'ячком — колібрі, — що, як загально відомо, виводяться і живуть у теплих, тропічних краях. Дослідами з'ясовано, що цих пташок переносять на собі у північні краї великі перелітні птахи, головно гуси. У пір'ї зістрілених гусей находжено цих маленьких чудових пташок.

СПОДІВАЮТЬСЯ ВИНИЩУВАТИ САРАНУ

Французькі природники дослідили, що сарана порозумівається між собою за допомогою ультразвукових хвиль. Ці хвилі змінено, перемінено у звукові і поклясифіковано в поодинокі сиґнали, з яких кожний має певне, окреслене, для сарани зрозуміле значення. Як знаємо, сарана сідає цілими хмарами на засіяні поля і нищить цілковито засіви на величезних просторах, і тому з неї справжнє стихійне нещастя для людей. Вчені спо'іваються, що через якийсь час буде можливим заманювати сарану ультразвуковими апаратами у спеціяльно зроблені пастки і там її масово винищувати.

ПЛЯНЕТА-КАРЛИЧКА

В р. 1898 відкрили астрономи маленьку плянету, що її назвали Ерос. При точнішій її обсервації ствердили, що світло Ероса то збільшується то слабне що 5 год. 16 хв. 1931 року зміряли діяметр Ероса і викрили, що цей промір то збільшується, то зменшується і то що 5 год. 16 хв. Тому думали, що ця маленька плянета, що кілька годин збільшує свій обсяг, а опісля його зменшує і тому ясність її періодично збільшується й зменшується.

Та остаточне вияснення цього дивного явища зроблено щойно останнім часом. З'ясовано, що коли всі сонця, плянети й місяці мають форму кулі, то маленький Ерос має винятково іншу форму, подібну до сокири (без держака), — завдовжки 35 км., а заввишки 11 км. Він обертається довкола своєї осі протягом 5 год, 16 хв. Тим то раз бачимо з землі його більшу поверхню, а раз меншу, і тому протягом згаданого часу його світло то збільшається, то слабне.

ПОХОДЖЕННЯ СЕРЕДЗЕМНОГО МОРЯ

Геологічні досліди виявили, що геологічна будова південних земель Европи така сама, як північних окраїн Африки. Будова південних гір Еспанії така ж, як північного гірського ланцюга в Марокко. Рослинність і клімат північних окраїн Африки мають аналогію з рослинністю й кліматом острова Сіцілія. На основі таких спостережень геологи припускають, що первісно Европа творила з Африкою одну цілість, і щойно в добу могутнього бурхливого корчення земної кори і повставання гірських ланцюгів цей континент розломився, а на місці розламу утворилось Середземне море.

ТРОХИ СМІХУ

— Чому ти замикаєш двері й удень, коли сама дома?
— Та боюся злодіїв...
— А правда, їх завелося тепер чимало... Моя наймичка так боїться, що запрошує поліцая навіть до хати.

Один чоловік приходив з клюбу додому дуже пізно. Це не вподобалося жінці, і вона зажадала, щоб приходив не пізніш десятої. Та чоловік якось таки запізнився. Коли він вертався тихцем до хати, годинник ударив першу ночі, і це розбудило жінку.
— Це ти? — обізвалася жінка. — А котра ж година?
— Десята.
— Як десята, коли вдарило тільки раз!
— Бо зера (нуля) не б'є.

— Ви маєте такі зубки, як перли...
— Такі гарні?
— Ні, такі рідкі...

— Ви щодня кращаєте...
— Алеж це перебільшення...
— Ну, хай буде що другий день.

Пасажири сидять у вагоні, чекаючи від'їзду поїзда. Коли це понад вагонами біжить якийсь чоловік і гукає:
— Пане Маєре! Пане Маєре!
Один з пасажирів виглянув у вікно і запитав:
— А що таке?
До нього підскочив той, кого кликали, і дав йому ляпаса. А потім побіг доганяти того, що його кликав. Ударений повернувся на своє місце і, з червоним від ляпаса лицем, промовив до сусідніх пасажирів:
— Алеж я з нього й пожартував! Я зовсім не Маєр...

— Чи ви, добродію, граєте також на чотири руки?
— Та що ви собі думаєте? Чи я мавпа, щоб мав би чотири руки!?

— Яке враження у вас від сварки цього подружжя?
— Таке, що я ніколи не женитимусь.

Жінки поділяють нашу журбу, подвоюють радість і потроюють грошові витрати.

РОЗВАГА

ЛІТЕРАТУРНИЙ ЛОГОГРИФ Ч. 11
(п'ять пунктів)

1							
2							
3							
4							
5							
6							
7							
8							
9							

Поземно: 1. прізвище українського байкаря XIX стол., 2. столиця Туреччини, 3. Царський син, що був під впливом пустельника Варлаама — повість про них обох була дуже поширена на Україні в XI-XII стол., 4. прізвище українського публіциста й літературного критика перших десятиліть XX стол., 5. ім'я українського митрополита у Львові, 6. прізвище митрополита XVII стол., основника академії у Києві, 7. край у південнозах. Азії, 8. прізвище голови Н.Т.Ш., етнографа і етнолога, який помер недавно у Франції, біля Парижу, 9. інакше „ступати" (читати назад).

Початкові букви, читані згори вниз, дадуть назву українських месників за кривди народу в другій половині XVIII стол., що про них є в українській літературі велика поема.

КОНСТРУКЦІЙНА ЛОМИГОЛОВКА Ч. 2
(три пункти)

Візьміть 9 цілих сірників та 7 половинок і складіть із них щось геометрично-овальне.

Склав Ю. К.

ВИПРАВИТИ ПОМИЛКУ

У складанці ч. 1, надрукованій у попередньому числі тижневика, треба виправити помилку: замість першого М треба поставити И.

ЛИСТ ДО РЕДАКЦІЇ

Вельмишановний Пане Редакторе!

Дозвольте вияснити через Ваше видання одну прикру для мене річ, що виринула знов на поверхню в зв'язку з рецензією Л. Луцева на збірку Ю. Буряківця „Зірниці", вміщену в ч. 32 тижневика. Маю на увазі те місце з поезії Ю. Буряківця на 14 ст. збірки, де згадано моє прізвище, а також „післямову", в якій завдано образи не одному нашому доброму літераторові. Сталося це не з моєї вини як тодішнього керівника видавництва. Під час виходу в світ збірки „Зірниці", я був біля міста Реґенсбурґу над Дунаєм (Німеччина). Мою відсутність використав член правління об'єднання письменників „Молоде Покоління" (а перед тим — голова!) П. Карпенко-Криниця і накоїв лиха... Між іншим, у „післямові", досить таки деструктивній, він назвав сам себе „відомим поетом"... Всю коректу та рукопис збірки „Зірниці" П. Карпенко-Криниця, порвавши, як сам мені казав, укинув у воду річки-каналу Вертах.

„Зірниці" мали тираж 1100 примірників. Поет Юрій Буряківець та деякі редакції українських часописів одержали по кілька примірників цієї збірки. Решту накладу, понад 1000 прим. я знищив у друкарні Д. Сажніна (Авґсбурґ). Останній може це підтвердити.

З глибокою пошаною Іван Манило

Примітка редакції. З прикрістю доводиться констатувати наявність у нашому літературному житті „літературного хуліганства", що виявляється в таких фактах, як оцей, у розсиланні до газет різних вигаданих повідомлень про окремих учасників нашого літературного життя, в провокаційних анкетах, роздаваних нашим молодим письменникам тощо. На жаль, деякі з редакцій наших газет піймались на такі недоречні „жарти", публікуючи подібні матеріяли.

Думаємо, що наше громадянство повинно засудити таку поведінку окремих членів нашої культурної спільноти.

БІБЛІОГРАФІЯ

Зосим Дончук. Чорні дні, оповідання. Видавництво „Перемога", обкладинка В. Каплуна. (Друковано в Арґентіні).

„Слово Рідне", читанка з українознавства. Склав проф. **Кость Кисілевський**. Видання „Учительської Громади". Нью-Йорк, 1952, ст. 168.

Р. Кіплінг. От так казки! Переказав **Юрій Сірий**. З видання. Накладом Юрія Тищенка. Нью-Йорк, 1952, ст. 48. Образки автора. Обкладинка Петра Холодного. Друковано 3,000 примірників.

Визвольний Шлях, суспільно-політичний місячник. Ч. 9 (60), вересень 1952, рік V. Лондон, 1952, ст. 40.

Світло, католицький журнал для українського народу. Рік XV ч. 15, вересень, 1952. Торонто, Канада, ст. 32.

Світло, католицький журнал для українського народу. Рік XV, ч. 16, жовтень 1952, ст. 32. Торонто, Канада.

Пан Тимчишин Іван вніс на наш пресовий фонд 2 дол. Дякуємо йому за це! Д-р П. Хрептовський приєднав нам трьох нових передплатників. Дякуємо!

Редакція застерігає собі право 1) виправляти мову, 2) скорочувати надіслані рукописи і 3) взагалі робити зміни редакційного характеру.

Надсилані матеріяли мусять бути переписані на машинці, з одного боку аркуша, на доброму папері і через два інтервали (інтерлінії), а як від руки, то зовсім виразним письмом.